

The purpose of the Epistle to the Hebrews

In this essay we argue that the particular purpose of Hebrews is obscure for the modern reader. It is clear, that it was addressed to a particular community that needed to be warned not to apostatize, not to turn away from Christianity. But no dogmatic conclusion can be reached on a more precise identification of the danger could consist in. The drift of the argument on the levitical cultus, the exhortations and argumentations from the exposition of so many Old Testament passages would possibly give weight to the theory that the danger was that of relapsing into Judaism, a theory held by numerous scholars. However, this is an inference, though reasonable. But each further step in order to identify the exact form of the apostasy to Judaism will be conjectural.

What we can tell from the thoughts expressed in the epistle is that the author wants to reassure his recipients in their faith, to inspire them by pointing to the High-Priest Christ, and to reinstate them in the characteristic Christian features of their faith, warning them of the immeasurable loss in case they would give up their belief in Christ.

A második megtérés lehetetlensége a Zsidókhöz írt levél tanítása szerint

A Zsidókhöz írt levél a második megtérés lehetetlenségét tanító szakaszai kétségkívül az Újszövetség legnehezebben értelmezhető igeversei közé tartoznak. Több szerző is úgy vélekedik, hogy a levélnek ez a tanítása a hittitkok közé tartozik.¹

A tanítás megfogalmazását leginkább három igeszakaszban találjuk (Zsid 6,4–6; 10,26–29; 12,16–17). Dolgozatunk témájának szempontjából az első igeszakasz a legjelentősebb.

A dolgozat a következő kérdéseket veti fel: Ténylegesen arról szólnak e lókusok, hogy lehetetlen a második megtérés? Mennyiben tekinthető ez a tétel ténylegesen éles megfogalmazásnak? Nem mond-e ez ellent az Isten szeretetéről szóló tanításnak?

Az alaposabb vizsgálódás során arra a következtetésre lehet jutni, hogy nem szükséges mérsékelni a levél komoly hangvételű intését. Így a dolgozat ezt az álláspontot fogja képviselni. Az Isten kegyelméről szóló tanítás és a fent említett lókusok komolysága tulajdonképpen kiegészítik egymást. A Zsid 6,4–6 érvelése, valamint a szakasz hangvétele azt sejtetik, hogy az 5,11–6,12 szakasz esetében a szigorúbb értelmezésnek van létjogosultsága. E szigorúbb értelmezést magának a szerzőnek meggyőződése indokolja, tudniillik az, hogy Jézusban Krisztusban Isten végső kijelentése érkezett hozzánk. Aki pedig elhagyja, megveti hitét és így elutasítja ezt a kijelentést, az a legsúlyosabb következményekkel számolhat.

¹ Verbrugge, Verlyn D.: Towards a New Interpretation of Hebrews 6:4–6. In: *Calvin Theological Journal*, 15. évf. 1980, 61. D. A. Carson az összeférhetőség elvének misztériumáról beszél (Isten teljesen szuverén; az ember felelős lény). A bemutatásra kerülő tanítás ennek a kompatibilitás-elvnek a része (Carson, D. A.: Reflections on Christian Assurance. In: *Westminster Theological Journal*, 54. évf. 1992, 24.)

I. Zsid 6,4–6 értelmezése

Zsid 6,4–6 az 5,11–6,12 perikópájához tartozik. Ez a levél parainetikus egységének tekinthető. Dolgozatunk szempontjából különös jelentőséggel bír a 6,1–12.

A 6,1 intés a címzettekhez: *elhagyván a Krisztusról való kezdetleges beszédet, törekedjünk tökéletességre* (ἀφέντες τὸν τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστοῦ λόγον ἐπὶ τὴν τελειότητα φερώμεθα). Ellingworth szerint a *Krisztusról szülő beszéd* a keresztyénségbe való betago­lódásra utaló szavak.² Lane úgy vélekedik, hogy 5,12-ben *az Isten beszédeinek kezdő elemei* (τὰ στοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τοῦ θεοῦ) „az ószövetségi ideiglenes és hiányos tanításra utalnak”, míg *Krisztusról való kezdetleges beszédet* (6,1) pozitívnak kell értékelni.³

6,1–2-ben „a szerző hat példáját adja annak, amit kezdetleges beszédnek nevez.”⁴ A kezdetleges beszéd vagy tanítás azoknak a fogalmaknak listája, amely a „holt cselekedetekből való megtéréssel” kezdődik, s amelyet mint alapot nem lehet újra lerakni (μὴ πάλιν θεμέλιον καταβαλλόμενοι μετανοίας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων – 6,1). A holt cselekedetek itt (akárcsak Gal 5,19-ben és 21-ben) „olyan cselekedeteket jelentenek, amelyek a halál büntetését vonják maguk után.”⁵ „Az Istenben való hit (πίστεως ἐπὶ θεόν) nem csak egyszerű elismerése az Isten létezésének. Ez a hit azt jelenti, hogy Isten népe bízik Urában és ígéretei beteljesedésében.”⁶ A mosakodásokról való tanítás (6,2) valószínűleg a keresztyén és zsidók által gyakorolt prozelita keresztség közötti különbségtételre vonatkozik; s talán ebbe a zsidók által gyakorolt keresztségbe tartozik János keresztsége, valamint a qumráni keresztség is.”⁷

A kezek rátevése (ἐπιθεσις χειρῶν – 6,2) a Szent Lélekben való részesedést jelenti a keresztség felvételekor.⁸ A holtak feltámadása (ἀνάστασις νεκρῶν – 6,2) egyaránt jelenti az igazak és a hamisak feltámadását.⁹ A κρῖμα αἰωνίου az ítéletet jelenti, de nem lehet pontosan megállapítani, hogy a szerző pozitív vagy negatív értelemben utal rá.¹⁰

Úgy tűnik, hogy a címzettek újból meg kellett tanítani a keresztyénség alapvető igazságaira. Ám az alapok újbóli letétele egy második megtérést feltételezett, amely azt jelentette volna, hogy számukra meg kellett volna ismételni a keresztfeszítést. A levél szerzője pedig nagyon határozott ebben a tekintetben: mindez lehetetlen. Mivel tehát lehetetlen a keresztyén tanításba való újbóli bevezetés, a szerző krisztológiai tanítást ad a 7–10. fejezetekben, ugyanis e sajátos helyzetben csak ezzel lehet bátorítani és ösztönözni a címzetteket.

A Zsid 6,4–6 a második megtérés lehetetlenségéről szól, a Zsid 6,7–8 pedig a földművelésből vett képpel igyekszik alátámasztani az előbb kifejtett tanítást. A 9–12. ver-

² Ellingworth, P.: *The Epistle to the Hebrews*. The Paternoster Press, Carlisle 2000, 311.

³ Lane, W.L.: *Hebrews 1–8*. In: *Word Biblical Commentary*, 47A kötet. Thomas Nelson Publishers, Nashville, 1991, 139.

⁴ Hagner, Donald: *Hebrews*. New International Biblical Commentary. Hendricksen Publishers, Peabody, Mass. 1993, 87. Hagner itt megjegyzi: „Feltűnő, hogy mind a hat felsorolt fogalomra párhuzamokat lehet találni a judaizmusban. Ez azt sejtetheti, hogy az olvasók a judaizmusban kívántak megmaradni, s ezért hangsúlyozzák olyan fogalmak jelentőségét, amelyeket egyaránt vallott mind a judaizmus, mind pedig a keresztyénség.”

⁵ Ellingworth: *í. m.* 314.

⁶ Uo. 315.

⁷ Uo.

⁸ Attridge, Harold W.: *The Epistle to the Hebrews*. Fortress Press, Philadelphia 1989, 164.

⁹ Ellingworth: *í. m.* 316.

¹⁰ Uo.

sekben világhosszá válik, hogy bár a címzettek helyzete aggasztónak mondható lelki szempontból, még nem követték el az aposztázist. Kísérti őket az aposztázis, de ha a levélre figyelnek, ennek üzenete nagy segítségükre lehet, s így elkerülhetik hitük elhagyását. Tehát itt feltételes figyelmeztetéssel van dolgunk.

A 6,4–6 értelmezése során három pontra térünk ki.

1. Lehetetlen a második megtérés a bűn miatt

a) A 6,4–6 értelmezésénél mindenekelőtt három kérdést kell feltennünk. Az első így hangzik: *mi tulajdonképpen az a bűn, ami miatt lehetetlenné válik a második megtérés?*

Kérdésünk lényegében arról szól, hogy mi is a Zsidókhöz írt levélben említett aposztázis. McCullough szerint „ez Isten ajándékainak... elutasítása.”¹¹ Spicq viszont amellett foglal állást, hogy a Zsidókhöz írt levél szerzője itt „az aposztázissal együttjáró szívbéli megkeményedésre” gondol.¹² Úgy véli tehát, hogy a második megtérést a szív megkeményedése teszi lehetetlenné, nem pedig az aposztázis ténye. DeSilva pedig úgy látja, hogy ez a bűn „a társadalom ellenségességét fel nem vállaló magatartás, valamint a társadalom elismerése és ajándékai nélkül továbbhaladni nem akaró szándék lehet (10,32–26; 12,1–11).”¹³

Berkouwer és Verbrugge szerint a lehetetlenséget okozó bűn az, amikor az egyház nem teljesíti azt a feladatát, amelyet Isten megszabott számára.¹⁴ Verbrugge arra a következtetésre jut, hogy a levélben egy közösség elvetésének kérdése merül fel; de ugyanakkor elismeri, hogy a 10,26–39 egyénre vonatkozó figyelmeztetései a tárgyalt szakasz (6,4–6) közösségi értelmezése ellen szólnak.¹⁵ Verbrugge elméletének helyességét tehát a Zsidókhöz írt levél egyénre összpontosító jellege kérdőjelezi meg.

b) A második kérdés így szól: *mi okozza ezt a bűnt?*

Thomas Schmidt a címzettek morális letargiájára helyezi a hangsúlyt. Erre a következtetésre a szerző intéseket tartalmazó szókincsének elemzése után jut el;¹⁶ konklúziója pedig az, hogy „a levél szókincsé és képi anyaga inkább egyéni vagy közösségi megfáradást sejtet, így kevésbé valószínű, hogy a levél keletkezésének okát valami külső nyomásban kellene keresnünk.” Érvéleése meggyőzőnek tűnik, bár ő sem zárja ki külső nyomás lehetőségét.¹⁷

Bizonyára az a leghelyesebb, ha úgy tekintünk ezekre az elméletekre, mint amelyek kiegészítik egymást. Vagyis mind a judaizmus külső nyomása, mind az üldözés, mind pedig a megfáradás hozzájárulhattak ahhoz, hogy a levél szerzője szükségesnek tartotta levele megírását.

¹¹ McCullough, J. C.: The Impossibility of a Second Repentance in Hebrews. In: *Biblical Theology*, 24. évf. 1974, 3.

¹² Uo. 2. McCullough idézi: Spicq, C.: *L'Épître aux Hébreux*. II. J. Gabalda. Paris 1952–1953, 169.

¹³ deSilva, D. A.: Hebrews 6:4–8: A Socio-Rhetorical Investigation. Part 2. In: *Tyndale Bulletin* 50. évf. 2. rész 1999, 227.

¹⁴ Verbrugge, Verlyn D.: *i. m.* 72–73. Verbrugge utal a következő írásra is: Berkouwer, G. C.: *Faith and Perseverance*. Eerdmans, Grand Rapids 1958, 120.

¹⁵ Verbrugge, Verlyn D.: *i. m.* 71.

¹⁶ Schmidt, Thomas: Moral Lethargy and the Epistle to the Hebrews. In: *Westminster Theological Journal* 54. évf. 1992, 167–173.

¹⁷ Uo. 173.

c) A harmadik kérdés, amelyet fel kell tennünk, így hangzik: *mi a magyarázata annak, hogy ez az elutasítás (aposztázis) ennyire súlyos cselekedetnek számít?* A válasz: maga az elutasítás, Jézusnak, Isten végső revelációjának elvetése teszi a cselekedetet megbocsáthatatlanná. Elutasítani Jézust tulajdonképpen azt jelenti: eltaszítani Isten megbocsátásának és e megbocsátás lehetőségének forrását.

2. Mit kell értenünk a „lehetetlen” (ἀδύνατον) kifejezésen?

a) Lélektani lebetetlenség

Spicq megjegyzi, hogy az ἀδύνατον kifejezés gyakran jelenti ezt is: *viszonylag lebetetlen, nagyon nehéz*.¹⁸ Így szerinte „az aposztázist elkövető ember nem tud megérni, de még mindig van lehetősége arra, hogy Isten kezdeményezése megváltoztathatja lelkiállapotát, és úgy képes munkálkodni, hogy megszünteti ezt a lebetetlenséget.”¹⁹ C. E. Carlston viszont a következőkre mutat: „amennyiben azt feltételezzük, hogy a szakasz (Zsid 6,4–6) ezt jelenti: Isten beavatkozása nélkül egyetlen tanító sem vezethet el másokat a megtérésre”, azt állítanánk, hogy a szerző „olyan egyértelmű igazságot” mutat fel, amit egyetlen keresztyén vagy zsidó sem tagadna.²⁰ Spicq álláspontja ellen azt hozhatjuk még fel, hogy Mk 3,29 is említi a Szent Lélek elleni bűnt, valamint hogy 1Jn 5,16 beszél a halálos bűnről.

b) A lebetetlenséget a görög-római világban honos patronátus összefüggéseiben kell értelmezniük

Ezt a szocioretorikai elméletet DeSilva vallja. Úgy véli, hogy a Zsidókhoz írt levél értelmezésénél figyelembe kell vennünk az újszövetségi idők mediterrán világban ismert patronátus fogalmát. Ez azt jelentette, hogy egy patrónus jótevő gesztusa lekötölte az általa támogatott klienseket: köszönettel tartoztak a patrónusnak. Ezt igazolná a 6,4-ben előforduló *menyei ajándék* kifejezés (γευσσάμενους τε τῆς δωρεᾶς τῆς ἐπουρανίου). Elméletének kidolgozásában Seneca *De beneficiis* című művére is alapoz. DeSilva végkövetkeztetése pedig így hangzik: „A Zsidókhoz írt levél szerzője olyan világban élt és írt, ahol patrónusok és kliensek (a mi esetünkben emberek és a legnagyobb Patrónus) kapcsolata inkább dinamikus, mintsem szisztematikus. Az a kijelentés, hogy a hálátlan örökre kitaszítatik a kegyekből, párhuzamosan ezzel a biztatással: a jótevők nagylelkűek legyenek még a hálátlanok iránt is, hátha meglepő nagylelkűségük megnyeri a hálátlant, éspedig a jólelkűsége, hűsége és tiszteletteljes szolgálatra. Mindkét gondolat, bár egymásnak látszólag ellentmondanak, szerzőink (azaz Seneca és Dio Chrysosthomos) műveiben az elkötelezettség magasabb célját szolgálja, éspedig a kölcsönösség keretén belül.”²¹

DeSilva úgy gondolja, hogy az örök biztonságról szóló tanítás azzal a veszéllyel jár, hogy megtöri a teljes szívvel való buzgólkodást. Ha pedig Isten nem adná meg egy aposztátának a második megtérés lehetőségét, ez ellentmondana annak a senecai gondolatnak, mely szerint a patrónus a maga szabad döntése alapján határozza meg, hogy

¹⁸ McCullough, J. C.: *The Impossibility of a Second Repentance in Hebrews*, 2. Idézi: Spicq: *i. m.* 168.

¹⁹ Uo. Idézi: Spicq: *i. m.* 169.

²⁰ Uo. Idézi: C. E. Carlston: *Eschatology and Repentance in the Epistle to the Hebrews*. In: *TBL* 78. évf. 1959.

²¹ DeSilva: *i. m.* 234.

ki irányában tanúsít jóindulatot.²² DeSilva tehát úgy próbálja megoldani a levél szigorú tanításának kérdését, hogy elénk tárja a patronátus gyakorlatát és a Zsid 6-ot ennek értelmében magyarázza. Vagyis erre a következtetésre jut: a második megtérés lehetetlenségét nem kell abszolút értelemben vennünk, viszont komolyan kell vennünk az emberi felelősséget. Elméletének erőssége abban áll, hogy nyomós érveket sorol fel és figyelembe veszi a levél szocioretorikai aspektusait. Viszont elmélete mégis felvet néhány kérdést. Először is azt, hogy a Zsidókhoz írt levelet Seneca alapján értelmezi, azaz végső soron a Zsidókhoz írt levél gondolkörét Seneca gondolataival egészíti ki. Így következtetései feltételeseknek minősíthetők. Másodsor: az Újszövetségben nem szokatlan az a rigorizmus, amelyről a Zsidókhoz írt levél is tanúskodik (lásd: Mk 3,28–30 és parallel helyeit, illetve 1Jn 5,16-ot). Harmadsor: a legfőbb ellenérv DeSilvával szemben az, hogy elmélete éppen azt nem veszi figyelembe, amiről a rigorizmusról szóló szakasz, azaz Zsid 6,4–6 beszél.

c) A hagyományos értelmezés

A hagyományos értelmezés a teológiai lehetetlenséget emeli ki. A 6,4–6 komolysága azt sejteti, hogy a szerző egyértelműen a második megtérés lehetetlenségéről beszél. Ez a szemléletmód azt hangsúlyozza, hogy egy második esély lehetetlensége mögött Isten akarata rejlik. Ezért Donald Hagner így ír: „az aposztázis tehát a legkomolyabb bűn; olyan bűn, amelyre nincs feloldás és amelyből nincs visszatérési lehetőség”,²³ és így folytatja: „Isten kegyelme elérheti azokat, akik látszólagos aposztázisba esnek, s ez lényegében kevesebb, mint az igazi és végső aposztázis.”²⁴ Viszont úgy véli, hogy a Zsidókhoz írt levélnek mégsem az a célja, hogy az aposztázisból való visszatérés lehetőségéről beszéljen. Mivel ez egyaránt nehéz és bizonytalan, nem szabad számítani rá.²⁵ „Összegzésképpen tehát – írja Hagner –, a valódi hit milyensége csak a legvégén derül ki. Egyfelől: az igazi aposztázisra akkor derül fény, amikor nincs²⁶ megtérés. Másfelől: az igazi keresztyén hit abban mutatkozik meg, hogy nem következik be az aposztázis. Az igazi keresztyének nem követnek el²⁷ aposztázist.”²⁸

Van-e ellentmondás a hagyományos nézet, Isten kegyelme és a lehetetlenség tanítása között? Amint fentebb láthattuk, még ha a hagyományos nézetet is fogadjuk el, ez nem zárja ki Isten kegyelmét az aposztázák iránt, noha érdemes megjegyezni Hagner szavaival, hogy ezek a látszólagos hitehegyottak lehetnek.

A tanítás élességét nem tompíthatjuk. Így hát a legjobb úgy felfogni a második megtérés lehetetlenségéről szóló tanítást, mint ami kiegészíti, komplementálja az Isten szeretetéről szóló tanítást. A Zsid 6,4–6 értelmezésénél tehát mindenképpen figyelembe kell vennünk azt a kompatibilitás-elveket, amely összeférhetőnek tartja Isten csodálatos kegyelmét és emberi felelősségünket. Amint azt deSilva fogalmazza meg: „Ha feloldjuk egyik vagy a másik oldal javára az Isten kegyelme és az emberi felelősség kö-

²² DeSilva: *i. m.* 234.

²³ Hagner: *i. m.* 92.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Azaz, nem lehet (Hagner magyarázó kiegészítése).

²⁷ Azaz, nem követhetnek el (ez ismét Hagner magyarázó kiegészítése).

²⁸ Hagner: *i. m.* 93.

zötti feszültséget, veszélybe jut a mind a kegyelem szépsége, mind Isten jósága, mind a mi válaszuk.²⁹

Vajon azt tanítja-e ez az igeszakasz, hogy a keresztyének elveszíthetik üdvösségüket? A 6,4–5 kifejezései egyértelműen a keresztyénekre utalnak (Mert lehetetlen dolog, hogy akik egyszer megvilágosítottak, megízlelvén a mennyei ajándékot, és részeseivé lettek a Szent Léleknek, és megízlelték az Istennek jó beszédét, és jövődő világnak erőit...). Ellentmondásba kerül-e Jn 10,28 (soha örökké el nem vesznek) a Zsid 6,4–6-tal?

A kérdésre először D. A. Carson szavaival válaszolhatunk: „a valódi hit egyik legfontosabb ismertetőjele: a kitartás”. A Zsidókhoz írt levél, de más újszövetségi könyvek is sejtetik, hogy lehetséges az ideig-óráig tartó hit. Vagyis előfordulhat olyan megtérés, amely rendelkezik az élet minden jelével, akárcsak a sziklás talajra hullott mag, de mégsem maradandó.³⁰ Noha a 6,4–6-ban leírt hit kezdetei tényleges változásokban nyilvánultak meg, ez a hit végül is hamisnak bizonyul; ugyanis a valódiságot csak a végső ismertető jegy megmutatkozása után lehet kimondani, vagyis az állhatatosság megnyilvánulása után.

3. A tanítás szigorúságának okai

H. Windisch úgy látja, hogy a második megtérés lehetetlenségének szigorú tanítására a levél eszkatológiája ad magyarázatot.³¹ Szerintük a szerző az igen közeli parúzia hitét tartotta a maga szeme előtt. Ezek szerint a levél ideiglenes (*interim*) etikát tanít, melynek ez a lényege: mivel a parúzia előtti időszak rövid, nem lesz alkalom a megtérésre.

C. E. Carlston viszont úgy véli, hogy e szigorú tanítás a levél krisztológiájából származik. Jézus áldozata egyszersmindenkorra történt, ezért – a levél teológiája szerint – ha valaki kikerül ennek az áldozatnak a hatásköréből, nincs számára helyreállítási lehetőség.³²

Jelen dolgozat azt az álláspontot képviseli, hogy a Zsid 6,4–6 szigorú tanítása mögött a Krisztusban adott végleges kijelentés tétele áll, hogy tudniillik ez *különb, kiválóbb* (κρείττων) az ószövetségi revelációnál (1,1–4).

II. Zsid 10,26–29

McCullough azon a véleményen van, hogy a 10,26–29 szintén egy parainetikus egység része, üzenete pedig ugyanaz, mint a 6,4–6-é:³³ *mert ha szándékosan* (ἐκουσίως) *vétkezünk, az igazság elismerésére való eljutás után, akkor nincs többé bűnökért való áldozat* (10,26). Lehetséges, hogy a ἐκουσίως – *szándékosan* szót itt szigorúbb jelentésűnek kell tekintenünk. Hagner rámutat arra, hogy Zsid 10,26–27 „nem valami közönséges bűnökre, hanem a legfájdalmasabb és végső bűnre, az aposztázisra vonatkozik”. Aki elutasítja

²⁹ DeSilva, II. rész, 235.

³⁰ Carson, D. A.: Reflections on Christian Assurance. In: *Westminster Theological Journal* 54. évf. 1992, 20.

³¹ Verbrugge, Verlyn D.: Towards a New Interpretation of Hebrews 6: 4–6. In: *Cahin Theological Journal* 15. évf. 1980, 61.

³² Carlston, C. E.: Eschatology and Repentance in the Epistle to the Hebrews. In: *JBL* 78. évf. 1959, 301. Ezt a nézetet McCullough is ismerteti; ő viszont nem képviseli ugyanezt. Ld.: McCullough, J. C.: The Impossibility of A Second Repentance in Hebrews. In: *Biblical Theology* 24. évf. 1974, 5.

³³ McCullough, J. C.: The Impossibility of a Second Repentance in Hebrews. *Biblical Theology* 24. évf. 1974, 3.

Krisztus áldozatát (29. vers), bűneire nézve nem talál megoldást, s az ilyen embernek szembe kell néznie Isten bűn elleni haragjával. Aki megtapodja Isten Fiát, tisztátalan-nak tartja a szövetség vérét, amellyel ő megszentel és bántalmazza a kegyelem Lelkét, az szándékosan vétkezik.”³⁴

Zsidók 12,16–17

Ez a szakasz szintén egy intés része. A szerző „Ézsau alakját idézi fel, aki abba a mélységbe hullott, amelytől a levél szerzője óvni akarja a címzetteket.”³⁵ Ézsau eladta elsőszülöttségi jogát egy tál ételért, ezért paráznának vagy istentelennek bizonyult (πόρνος ἢ βέβηλος). A New English Bible szerint a μετανοίας γὰρ τόπον οὐχ εὔρεν így fordítható: *másodszori meggondolásra nem talált kiutat*. E két vers tárgyalásánál Ellingworth ilyen következtetésre jut: „ha szem előtt tartjuk a Zsidókhöz írt levél célját, valamint a nyelvi kifejezésmódot, akkor a leghelyesebb azt értenünk, hogy Ézsau hiába keresi a megtérés lehetőségét; még akkor is, ha el kell ismernünk, hogy a szerző lelkigondozói szándéka ’torzítja el’ az 1Móz történetet.”³⁶

A második megtéréshez kapcsolódó egyéb igeversek

Az aposztázis veszélye más versekben is megjelenik, bár ezeken a helyeken nem olvashatunk szó szerint a második megtérés lehetetlenségéről:

- 2,1 μήποτε παραρῶμεν – *nehogy elsodródjunk* (παραρῶ – *valami mellett elfolyjni, el-siklani, elsodródni*);
- 2,3 τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας – *ilyen nagy üdvösséggel nem törődünk* (ἀμελέω – *nem törődni valamivel, mellőzni valamit*);
- 3,12 μήποτε ἔσται ἐν τινι ὑμῶν καρδία πονηρὰ ἀπιστίας ἐν τῷ ἀποστῆναι ἀπὸ θεοῦ ζῶντος – *nehogy bárkinek is közületek hitetlen és gonosz szíve legyen abban, hogy elszakad az élő Istentől* (ἀφίσταμαι – *elkülönülni, elhatárolódni, elvál-ni, külön útra térni; hitehagyottá válni*);
- 4,1 μήποτε... τις ἐξ ὑμῶν ὑστερηκεῖναι – *nehogy fogyatkozása legyen valakinek közü-letek; nehogy lemaradjon valaki közületek* (ὑστερέω – *hiányt szenvedni valamiben; le-maradni*);
- 10,25 μὴ ἐγκαταλείποντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν – *saját gyülekezetünket ne hagyjuk el* (ἐγκαταλείπω – *elhagyni, cserbenhagyni*);
- 10,35 μὴ ἀποβάλλετε οὖν τὴν παρρησίαν ὑμῶν – *el ne vessétek bizodalmatokat* (ἀποβάλλω – *eldobni*);
- 10,39 ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐσμεν ὑποστολῆς εἰς ἀπώλειαν – *de mi nem vagyunk a meghát-rálás emberei, hogy elveszünk* (ὑποστολή – *meghátválás*);
- 12,25 Βλέπετε μὴ παραιτήσηθε τὸν λαοῦντα· εἰ γὰρ ἐκεῖνοι οὐκ ἐξέφυγον ἐπὶ γῆς παραιτησάμενοι τὸν χρηματίζοντα, πολὺ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ τὸν ἀπ’ οὐρανῶν ἀποστρεφόμενοι – *Vigyázzatok, el ne utasítsátok azt, aki szól! Mert ha azok, akik elutasították, nem menekültek meg, mennyivel kevésbé menekülünk meg mi, ha elfordulunk attól, aki a mennyekből szól hozzánk* (παραιτέομαι – *eluta-sítani; ἀποστρέφω – elfordulni*).

³⁴ Hagner: *i. m.* 169.

³⁵ McCullough: *The Impossibility of a Second Repentance in Hebrews*, 3.

³⁶ Ellingworth: *i. m.* 668.

Következtetések

A második megtérés lehetetlenségéről szóló tanítás nem értelmezhető sem pszichológiai alapon, sem a görög-római világ patronátusi elve alapján. Ezt szó szerint kell elfogadnunk, és pedig úgy, mint ami mögött teológiai érv húzódik: a Jézus Krisztusban adott kijelentés annyira kiváló és dicsőséges, hogy aki elfordul ettől, annak nincs lehetősége a második megtérésre. Hogy a hitehagyottak adott esetben mégiscsak megtérhetnek, amint azt a keresztyén tapasztalat időnként mutatja is, az egyedül Isten kegyelme által lehetséges. Ezek viszont csak látszólagos hitehagyások, azaz olyan aposztázisok, amelyek lényegükben kevesebbek a teljes elesésnél (Hagner). Azonban még ez sem mérsékelheti a Zsidókhöz írt levél intéseinek komolyságát.

A levél tanítása nincs ellentmondásban a kegyelemmel. Inkább kiegészíti az utóbbi, és azt szolgálja, hogy a hívők ösztönzést érezzenek a hűségre. A kegyelemről szóló tanítás arra bír minket, hogy bízunk Isten szeretetében. Mindkét tanításra szükségünk van.

Az igaz hit a mindvégig állhatatos magatartásban nyilvánul meg. Az igazi hívők pedig nem esnek az aposztázis bűnébe.

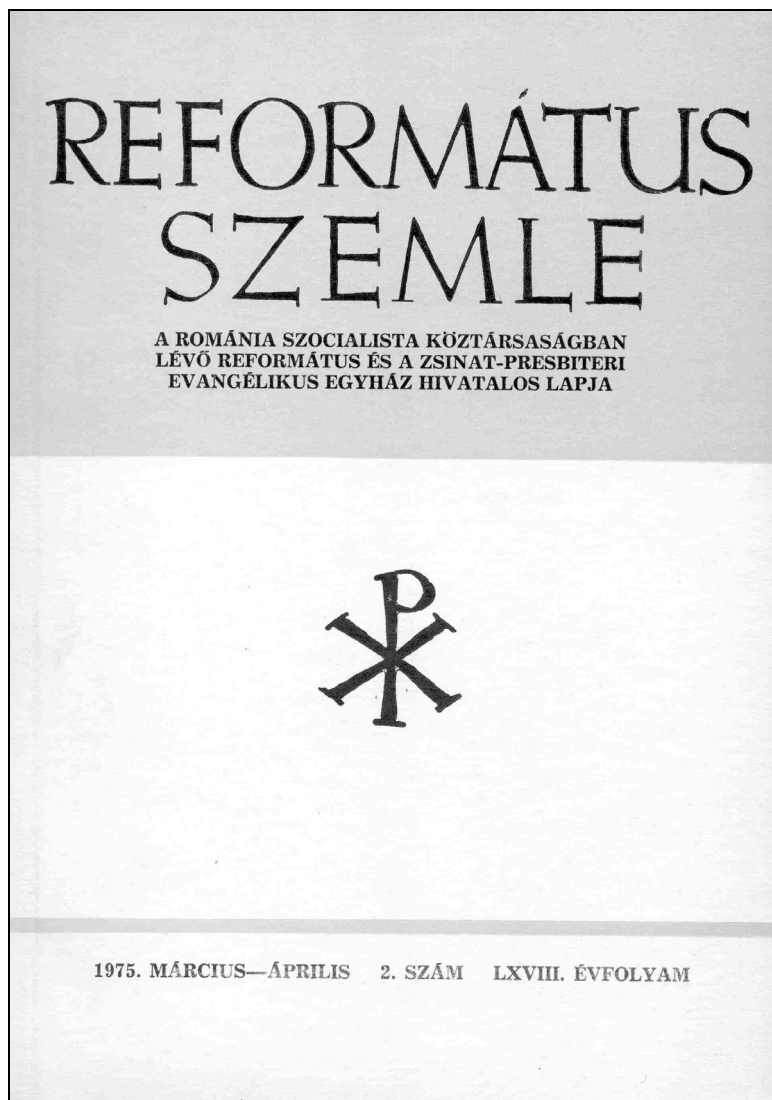
A második megtérést maga az aposztázis teszi lehetetlenné. A külső nyomás és a morális letargia kiválthatják az aposztázist. A Zsidókhöz írt levélben feltételes figyelmeztetésről van szó: a címzettek még nem követték el az aposztázist, de ez már kísérti őket. A szerző így ír róluk: *de ti felőletek szerelmeseim, ezeknél jobb és üdvösségesebb dolgokról vagyunk meggyőződve, ha így szólunk is* (6,9). Tehát bizodalmanak ad hangot: ha hallgatnak intésére, még elkerülhetik a második megtérés lépését, ami lehetetlen.

Felhasznált irodalom

- Attridge, Harold W.: *The Epistle to the Hebrews*. Fortress Press, Philadelphia 1989.
- Carson, D. A.: Reflections On Christian Assurance. In: *Westminster Theological Journal* 54. évf. 1992, 1–29.
- deSilva, D. A.: *Hebrews 6:4–8: A Socio-Rhetorical Investigation*. Part 1. In: *Tyndale Bulletin* 50. 1. évf. 1999, 33–58.
- deSilva, D. A.: *Hebrews 6: 4–8: A Socio-Rhetorical Investigation*. Part 2. In: *Tyndale Bulletin* 50. 2. évf. 1999, 225–236.
- Ellingworth, Paul: *The Epistle to the Hebrews*. The Paternoster Press, Carlisle 2000.
- Hagner, Donald: *Hebrews*. New International Biblical Commentary. Hendricksen Publishers, Peabody, Mass. 1993.
- Lane, William L.: *Hebrews 1–8*. Word Biblical Commentary, 47A. kötet. Thomas Nelsons Publishers, Nashville 1991.
- McCullough, J. C.: The Impossibility of A Second Repentance in Hebrews. *Biblical Theology* 24. évf. 1974, 1–7.
- McCullough, J. C.: Some Recent Developments in Research On the Epistle to the Hebrews. Part II. In: *Irish Biblical Studies* 3. évf. 1981, 28–45.
- Rienecker, Fritz: *A Linguistic Key to the New Testament*. 2. kötet. Fordította: Cleon L. Rogers. Zondervan, Grand Rapids, Mi. 1980.
- Schmidt, Thomas: Moral Lethargy and the Epistle to the Hebrews. In: *Westminster Theological Journal* 54. évf. 1992, 167–173.
- Young, N. H.: Is Hebrews 6:1–8 Pastoral Nonsense? In: *Colloquium* 15. évf. 1982, 52–57.
- Verbrugge, Verlyn D.: Towards a New Interpretation of Hebrews 6:4–6. In: *Calvin Theological Journal* 15. évf. 1980, 61–73.

The Impossibility of a Second Repentance in the Epistle to the Hebrews

We have argued in this assignment for an interpretation of the impossibility of a second repentance, which is neither entirely psychological, nor is to be understood and complemented by inferences from Greco-Roman patronage, but it is an inherent impossibility, having in its background a theological argument: so splendid is the revelation of God in Jesus Christ, that turning away from it in apostasy is a way that excludes any chance for a second repentance.



A *Reformatus Szemle* borítója 1980-ig